

Rašytinių kultūros paminklų mokslinis tyrimas ir kitos veiklos kryptys Baltarusijos nacionalinės mokslų akademijos Centrinėje mokslinėje Jakubo Kolaso bibliotekoje

Liudmila Avgul, Natalija Beriozkina
*Baltarusijos nacionalinės mokslų akademijos
 Centrinė mokslinė Jakubo Kolaso biblioteka*

Viena iš svarbiausių sąlygų, užtikrinančių mokslo plėtojimą, yra optimalus mokslinių tyrimų aprūpinimas informacija. Todėl negalima nepakankamai vertinti mokslinių bibliotekų veiklos.

Stengdamasi panaudoti visus savo resursus, galimybes ir perspektyvas, stambi mokslinė biblioteka turi užtikrinti mokslo informacinę veiklą, organizuoti savarankišką mokslinį tiriamąjį darbą. Mokslinis tiriamasis darbas yra viena iš svarbiausių Baltarusijos nacionalinės mokslų akademijos Centrinės mokslinės Jakubo Kolaso bibliotekos (Baltarusijos NMA CMB) veiklos sričių. Ši biblioteka, taip pat Baltarusijos nacionalinė biblioteka (BNB) ir kitos respublikinės šakinės bibliotekos yra pagrindinės mokslinės informacijos resursų valdytojos šalyje.

Baltarusijos NMA CMB, kaip mokslinės tiriamosios organizacijos, statusas apima bibliotekininkystės, bibliografotyros ir knygos istorijos barus, naujų informacinių technologijų tyrimą ir diegimą bibliotekinio darbo praktikoje. Ši veikla leidžia Baltarusijos NMA CNB specialistams analizuoti ir realiai įvertinti mokslinės veiklos informacinio aprūpinimo būklę, prognozuoti ilgalaikį bibliotekos darbą, stengtis suformuoti optimalų dokumentų fondo modelį, efektyviai naudoti turimas finansines galimybes ir sudaryti sąlygas mokslininkams ir kitiems vartotojams naudotis prioritetiniais informaciniais resursais.

Pagrindines Baltarusijos NMA CMB mokslines tiriamąsias kryptis galima nustatyti analizuojant jos mokslinių tiriamųjų darbų tematiką.

Viena iš svarbiausių Baltarusijos NMA CMB vykdomų planingo mokslinio tiriamojo darbo krypčių yra *informacinių resursų formavimo ir naudojimo dėsningumų studijavimas*. Tai leidžia, atsižvelgus į visus veiksnius, sukurti optimalų dokumentų fondo modelį, aprūpinti vartotojus reikiama informacija.

Galima su išlygomis (kadangi mokslo tiriamųjų darbų duomenimis naudojamosi ne tik komplektuojant fondus) sujungti kelis mokslinius tiriamuosius darbus.

1998 m. buvo atliekami du tyrimai, kuriuose skirtingais aspektais buvo nagrinėjami Baltarusijos NMA CMB periodinių dokumentų fondai. Mokslo tiriamojo darbo *Krašto periodinių ir tęstinių leidinių, esančių Baltarusijos NMA CMB Fondų saugojimo ir naudojimo skyriuje, 1995 m. fondo sudėties ir naudojimo tyrimas*¹ rezultatai parodė, kad krašto periodinių ir tęstinių leidinių paklausa priklauso nuo jų tema-

1 *Изучение состава и использования фонда отечественных периодических и продолжающихся изданий в отделе Хранения и Использования фондов ЦНБ НАН Беларуси в 1995 г.:* отчет о НИР. Руководитель Н. Ю. Березкина. Ответственные исполнители: А. А. Григоренко, А. В. Псаева, А. А. Аугуль. Исполнитель А. Шелег. Минск., 1998. 22 p.

tikos ir leidimo metų. Aktyviausiai naudotasi dokumentais, patekusiais į Baltarusijos NMA CMB nuo 1980 iki 1990 m. Ankstesnių chronologinių laikotarpių dokumentų paklausa buvo kur kas mažesnė. Labiausiai pageidauta gamtos mokslų srities dokumentų. Išvados duomenis patvirtino kartu atliekamas dar vienas darbas *Krašto periodinių ir tęstinių leidinių, esančių Baltarusijos NMA CMB Fondų saugojimo ir naudojimo skyriuje, 1997 m. fondo sudėties ir naudojimo tyrimas*².

1999 m. MT darbe *Baltarusijos NMA Jakubo Kolaso CMB pagrindinio knygų saugyklose fondo 1990–1997 m. krašto periodinių ir tęstinių leidinių sudėties ir naudojimo tyrimas*³, remiantis ankstesniais lokaliais tyrimais, buvo analizuota fondo periodinių ir tęstinių leidinių iš gerokai ankstesnio laikotarpio sudėtis ir naudojimas, ir tai leido išryškinti bendrąsias tendencijas, atsižvelgiant į dokumentus šakiniu ir chronologiniu aspektais, palyginti prioritetinius dokumentus, gretinti fondo komplektavimo ir naudojimo rodiklius, išaiškinti fondo skaitytojų poreikius. Šitas darbas patvirtino, kad fondo branduolys atitinka informacinius periodinių ir tęstinių leidinių naudotojų poreikius. Buvo išanalizuotos tendencijos, susijusios su periodinių ir tęstinių leidinių fondo formavimu, sudėtimi ir naudojimu; teiktos rekomendacijos, kaip pagerinti šioje srityje respublikos mokslininkų ir specialistų aprūpinimo informacija veiklą. Atlikto darbo rezultatai paskatino sukurti duomenų bazę „Krašto periodinių ir tęstinių leidinių repertuaras ir skaitytojų paklausos apskaita“.

2003 m. mokslo tiriamajame darbe *Krašto periodinių ir tęstinių leidinių fondo sudėties dinamika ir naudojimas Baltarusijos NMA Jakubo Kolaso CMB*⁴ tirti bibliotekos periodinių ir tęstinių dokumentų fondo formavimo ir naudojimo dėsningumai, siekiant nubrėžti jo plėtojimo dabartiniame etape strategiją: buvo nustatytos pagrindinės fondo efektyvumo didinimo kryptys, jo tobulinimo būdai (įskaitant fondo komplektavimą, antrinės dokumentų atrankos metodiką).

Taip pat atliktas užsienio periodinių ir tęstinių leidinių tyrimo darbas. Svarbiausias 2001 m. MTD *Baltarusijos NMA CMB pagrindinės knygų saugyklos užsienio periodinių ir tęstinių leidinių fondo sudėtis ir naudojimas 1995–1999 metais*⁵ uždavinys buvo nustatyti, kaip užsienio periodinių ir tęstinių leidinių fondas atitinka vartotojų pateikiamų užklausų tematiką. Optimaliai tenkinant kintančias vartotojų informacines užklausas, reikėjo apibrėžti užsienio periodinių ir tęstinių leidinių repertuarą, pažymėti mažai paklausia fondų dalį. Ji būtų tvarkoma trimis kryptimis – atrenkant dokumentus deponitiniam saugojimui, mainams ir nurašymui.

Tyrimo metu gauti duomenys patvirtino, kad esama bendrų raidos dėsningumų, lyginant juos su kitais žymiais dokumentų masyvais.

Buvo išskirti racionaliai sukomplektuoti užsienio periodinių ir tęstinių leidinių fondo skyriai pagrindinėje knygų saugykloje, taip pat pernelyg gausus arba nepakankamas komplektavimas.

2 *Изучение состава и использования фонда отечественных периодических и продолжающихся изданий в отделе Хранения и Использования фондов ЦНБ НАН Беларуси в 1997 г.:* отчет о НИР. Руководитель Н. Ю. Березкина. Ответственные исполнители: Л. А. Григоренко, А. В. Исаева, Л. А. Авгуль. Исполнитель А. Шелег. Минск, 1998. 21 р.

3 *Изучение состава и использования отечественных периодических и продолжающихся изданий фонда основного книгохранения ЦНБ им. Я. Коласа НАН Беларуси в 1990–1997 гг.:* отчет о НИР. Руководитель Н. Ю. Березкина. Ответственные исполнители: Л. А. Григоренко, А. В. Исаева, Л. А. Авгуль. Минск, 1999. 28 р.

4 *Динамика состава и использования фонда отечественных периодических и продолжающихся изданий в ЦНБ им. Я. Коласа НАН Беларуси:* отчет о НИР. Руководитель Н. Ю. Березкина. Ответственные исполнители: Л. А. Авгуль, А. В. Исаева. Исполнители: Г. П. Бекаревич *et al.* Минск, 2003. 50 р.

5 *Состав и использование фонда иностранных периодических и продолжающихся изданий основного книгохранения ЦНБ НАН Беларуси в 1995–1999 гг.:* отчет о НИР. Руководитель Н. Ю. Березкина. Ответственные исполнители: Л. А. Авгуль, Н. Н. Озеркова. Исполнители: Н. М. Цвирко, А. В. Исаева, Ю. Н. Макушинская. Минск, 2001. 26 р.

Tarp minėtų mokslo tiriamojo darbo rezultatų – konkretūs pasiūlymai, kaip tobulinti bibliotekos fondus užsienio periodiniais ir tęstiniais leidiniais, optimizuoti Baltarusijos NMA CMB vartotojų informacijos poreikiams tenkinti reikalingų dokumentų repertuarą.

2003 m. mokslo tiriamojo darbo *Baltarusijos NMA CMB užsienio periodinių leidinių naudojimo tyrimas*⁶ tikslas buvo įvardyti užsienio periodinius leidinius, reikalingus Baltarusijos NMA CMB vartotojams atliekant mokslinius tiriamuosius darbus. Svarbiausias šio tyrimo uždavinys buvo išanalizuoti vartotojų informacinius poreikius, koreguoti Baltarusijos NMA CMB fondų užsienio dokumentų komplektavimą, taip pat nustatyti kriterijus taikant naujas technologijas, kaip komplektuoti užsienio dokumentus Baltarusijos NMA CMB fonduose.

Tiriant užsienio dokumentų komplektavimą Baltarusijos NMA CMB fonduose, pagal vartotojų anketas buvo atlikta 2001–2002 m. duomenų analizė. Analizės rezultatai: išryškėjo geriausių periodinių leidinių, reikalingų vartotojams, užsakymo branduolys – 72 pavadinimai (atsižvelgta, kiek šiais dokumentais naudojasi bibliotekos skaitytojai, kokia jų kaina ir kokie jų įsigijimo šaltiniai); sudaryti (pagal šakinį principą) sąrašai – „Užsienio periodinių leidinių užsakymas Baltarusijos NMA CMB 2003 metais“ ir „Užsienio periodiniai leidiniai, prenumeruojami valiuta 2003 metais“.

2003 m. moksliniame tiriamajame darbe *Užsienio periodinių leidinių, Baltarusijos NMA CMB gautų tarptautiniais knygų mainais, naudojimo intensyvumas*⁷ išnagrinėtas šios veiklos efektyvumas.

Išanalizavus šios veiklos duomenis, taip pat užsienio periodinius ir tęstinius leidinius, gautus Baltarusijos NMA CMB tarptautiniais knygų mainais, pavyko nustatyti bendruosius dėsningumus. Padarytos išvados, kad tarptautinių knygų mainų proceso raida priklauso nuo tam tikrų išorinių veiksnių: visuomeninės-politinės būklės, bibliotekos finansinio ir materialinio-techninio aprūpinimo, naujų informacinių technologijų taikymo.

Gauti duomenys patvirtino, kad įsigytų tarptautiniais knygų mainais dokumentų paklausos intensyvumas priklauso nuo tokių veiksnių, kaip dokumentų chronologinis laikotarpis (aktyviausiai naudojamosi dokumentais, išleistais per pastaruosius 20 metų). Taip pat būtina atsižvelgti, kokiais mokslo sričiai priklauso konkretus dokumentas, nes iš esmės skiriasi gamtos mokslų ir humanitarinės tematikos dokumentų naudojimas (atsižvelgiant į chronologiją). Labiausiai pageidaujami gamtos mokslų dokumentai, o tai pagrįsta tuo, kad Baltarusijos NMA CMB visų pirma orientuojasi aptarnauti mokslininkus. Pagal tarptautinius knygų mainus gautų užsienio periodinių ir tęstinių leidinių pasiskirstymas mokslo šakomis atitinka Baltarusijos NMA CMB komplektavimo profilį. Taip pat svarbi dokumento išleidimo vieta ir jo kalba. Labiausiai pageidaujami dokumentai, leisti Vokietijoje, JAV ir Japonijoje, daugiausiai teirautasi dokumentų anglų, lenkų ir vokiečių kalbomis. Moksliniame tiriamajame darbe padaryta išvada, kad galima atsisakyti tarptautinių knygų mainų keliu gautų dokumentų mažai vartojamomis kalbomis (korėjiečių, suomių, ispanų, kinų), taip pat kai kuriomis buvusios TSRS tautų kalbomis. Galima kalbėti apie kokybinę dokumentų, gaunamų šiuo keliu, atranką.

6 *Изучение использования иностранных периодических изданий в ЦНБ НАН Беларуси. отчет о НИИР. Руководитель Н. Ю. Березкина. Ответственные исполнители: А. А. Авуль, Г. С. Хренова, Г. П. Якишонок. Исполнители: А. Г. Грищенко et al. Минск, 2003. 63 р.*

7 *Интенсивность использования иностранных периодических изданий, полученных ЦНБ НАН Беларуси по международному книгообмену: отчет о НИИР. Руководитель Н. Ю. Березкина. Ответственные исполнители: А. А. Авуль, Б. Б. Невский, Г. С. Хренова. Исполнители: А. В. Саптарович et al. Минск, 2003. 63 р.*

Taip pat būtina nurodyti, kad plinta dokumentų mainai elektroninėmis laikmenomis, taip pat mainai, atveriantys galimybę naudotis elektroniniais informacijos resursais, todėl stebime globalinę tendenciją mažinti knygų mainų kieki.

Tarp pagrindinių rekomendacijų siūlyta optimizuoti mainais pageidaujamų užsienio periodinių ir tęstinių leidinių sąrašą, kad jie galėtų visiškai patenkinti informacinius bibliotekos naudotojų poreikius, atsižvelgiant į galimybes plačiau keistis elektroniniais įrašais.

Bibliotekos moksliniame tiriamajame darbe ypatingas dėmesys atkreiptas į specifika naudojant fondo dokumentus, turinčius bibliografinę, įstatymų leidimo bei normatyvinę teisinę informaciją, taip pat Baltarusijos NMA CMB mainų ir rezervo fondų poreikius.

1999 m. atliekant mokslo tiriamąjį darbą *Informacinio darbo skyriaus bibliografinių rodyklių fondo naudojimo tyrimas*⁸ buvo svarstoma, ar tikslinga bibliotekai leisti bibliografines rodykles tradicinėmis laikmenomis.

2001 m. mokslo tiriamuoju darbu *Informacinio skyriaus fondo dokumentų, turinčių įstatymų leidžiamosios ir normatyvinės informacijos, sudėties ir naudojimo tyrimas*⁹ buvo siekiama nustatyti informacinio fondo branduolį, išsiaiškinti priežastis, turinčias įtakos šio fondo sudėčiai, ir ieškoti metodų padidinti naudojimo intensyvumą, taip pat tirti įstatymų leidžiamosios ir normatyvinės teisinės literatūros paklausą.

Tyrimo metu buvo sudarytas sąrašas įstatymų leidžiamųjų ir normatyvinių teisinių dokumentų, turinčių didžiausią paklausą ir atitinkančią fondo profilį Informacinio darbo skyriuje, bet laikomų pagalbiniuose kitų skaityklų fonduose, numatant juos perkelti į specializuotą pagalbini informacinį fondą. Tarp kitų mokslo tiriamojo darbo rekomendacijų – atsisakyti komplektuoti informaciniame fonde dokumentus, kurių informacija greitai praranda aktualumą, persikirstyti nenaudojamą fondo dalį, išplėsti prieigą naudotis elektroninėmis informacijos laikmenomis.

Panašūs uždaviniai buvo sprendžiami 2002 m. tyrime *Baltarusijos NMA CMB mainų ir rezervinio fondo sudėties ir naudojimas*¹⁰, kuriame buvo nagrinėjama fondų sudėtis, komplektavimo šaltiniai, fondų organizavimas, apyvartos dinamika ir kt. Gauti rezultatai parodė, kad Baltarusijos NMA CMB mainų fondas yra veikiantis fondas, nes dokumentų, siunčiamų pagal knygų mainus į NVS ir Pabaltijo šalis, kiekis stabilus. Tačiau kartu komplektuoti mainų ir rezervinį fondus netikslinga ir ekonomiškai nenaudinga, kadangi abu fondai daugeliu atveju vienas kitą dubliuoja. Gavus tyrimo duomenis, nutarta fondus sujungti. Tai leido sumažinti komplektavimo išlaidas, aktyviau naudoti dokumentus, taip pat spręsti jų talpinimo klausimą.

Būtinybę peržiūrėti ir patikslinti Baltarusijos NMA CMB komplektavimo fondo profilį, pagrindinius komplektavimo principus, užsakomų dokumentų atrankos kriterijus, komplektuojamų dokumentų rūšis bei tipus, atskleidžiant visą sudėtingą bibliotekos fondų sistemą, pagrindinio saugo-

8 *Исследование использования фонда библиографических указателей отдела Справочно-Информационной работы: отчет о НИР. Руководитель Н. Ю. Березкина. Ответственные исполнители: Е. А. Бондаренко, С. В. Кочурова, С. М. Сигник. Минск, 1999. 20 р.*

9 *Изучение состава и использования документов, содержащих законодательную и нормативно-правовую информацию в СИФе отдела Справочно-Информационной работы: отчет о НИР. Руководитель Н. Ю. Березкина. Ответственные исполнители: С. М. Сигник, А. А. Авуль. Исполнители: С. В. Кочурова, Т. А. Демиденко, Н. С. Семско. Минск, 2001. 22 р.*

10 *Состав и использование обменного и брошированного фондов в ЦНБ НАН Беларуси: отчет о НИР. Руководитель Н. Ю. Березкина. Ответственные исполнители: А. А. Авуль, О. И. Сикорская. Исполнители: Г. П. Бекаревич et al. Минск, 2002. 30 р.*

jimo fondo ryšius su specializuotais fondais, nulėmė mokslinės veiklos pokyčiai Baltarusijos Respublikoje.

1999 m. atlikto darbo *Baltarusijos NMA CMB komplektavimo profilio pokyčių tendencijos 1990–1998 metais*¹¹ duomenų analizė parodė, kad bibliotekos gaunamų leidinių srautas 1990–1998 m. nevisada buvo pakankamo kiekio. Buvo nurodyta komplektavimo pokyčių, tarp jų negatyvių tendencijų, būdingų tam laikotarpiui. Tarp rekomendacijų, kaip ištaisyti susidariusią padėtį, pažymėtas tuo metu aktualus Baltarusijos NMA CMB prioritetas fondų komplektavimas kuo gausesniais elektroniniais dokumentais, visų pirma CD. Krizinei padėčiai spręsti taip pat turėjo padėti bibliotekos fondų komplektavimo darbo procesų automatizacija, pavyzdžiui, knygų leidybos ir prekybos organizacijų, užsakomų dokumentų einamosios ir perspektyvinės informacijos duomenų bazių kūrimas.

Bibliotekos fondų komplektavimo profilio pokyčių problemų tyrimas tęsėsi 2000 m., atliekant mokslo tiriamąjį darbą *Baltarusijos NMA CMB fondų komplektavimo profilio pokyčių tendencijos 1990–1999 metais. Baltarusijos NMA CMB fondų komplektavimo efektyvumas*¹². Buvo išanalizuotas Baltarusijos NMA CMB fondų komplektavimo efektyvumas nuo 1990 iki 1999 m. Iš įvairių komplektavimo šaltinių (privalomasis egzempliorius, pirkimas, mainai ir dovanos) į bibliotekos fondus patenkantis dokumentų srautas taip pat nepasižymėjo išsamumu ir stabilumu. Nuo 1990 m. pastebima, kad laipsniškai mažėjo naujų Baltarusijos NMA CMB fondų papildymai, pavyzdžiui, naujų leidinių apimtis 1999 m., palyginti su 1990 m., sumažėjo 2,4 karto!

Atsirado žymių pokyčių naujai įgyjamų dokumentų šakinėje sudėtyje. Pavyzdžiui, nuo 1996 m. gerokai mažiau gauta Baltarusijos NMA CMB vartotojų labiausiai reikalaujamos gamtos mokslų mokslinės literatūros. Kelerius metus iš eilės buvo juntama, kad mažiau gauta gamtos mokslų ir techninės literatūros, dėl to Baltarusijos NMA CMB fonduose susidarė spragų.

Viso to pasekmė – pablogėjo bibliotekos fondų kokybinė sudėtis, o tai nulėmė jų naudojimo lygio smukimą.

Tiriamuoju laikotarpiu ypatingą reikšmę komplektuojant fondo dokumentus igavo knygų mainai, tapę vienu iš pagrindinių visų rūšių dokumentų įsigijimo šaltinių. Aktyvus tarptautinių knygų mainų naudojimas leido bibliotekai papildomai komplektuoti fondus, užpildyti susidariusias spragas.

Technologinių barų tobulinimas, praktinės patirties apibendrinimas, siekiant optimizuoti procesus įvairiose srityse, buvo nagrinėjamas šiuose moksliniuose tyrimuose: 1997 m. – *Knygos kelio trukmės tyrimas Baltarusijos NMA CMB literatūros komplektavimo ir tvarkymo skyriuose*¹³ ir *Baltarusijos NMA CMB abėcėlinis katalogas: sudarymo istorija, metodiniai sprendimai, raidos perspektyvos*¹⁴. Pastaraja-

11 *Исследование использования фонда библиографических указателей отдела Справочно-Информационной работы: отчет о НИР. Руководитель Н. Ю. Березкина. Ответственные исполнители: Е. А. Бондаренко, С. В. Кочурова, С. М. Сигтшик. Минск, 1999. 20 р.*

12 *Тенденции в изменении профиля комплектования ЦНБ НАН Беларуси в период 1990–1999 гг. Эффективность комплектования фондов ЦНБ НАН Беларуси. отчет о НИР. Руководитель Н. Ю. Березкина. Ответственные исполнители: А. А. Авуль, О. Н. Сикорская. Исполнители: Г. П. Бекаревич, Ю. Н. Макушинская. Минск, 2000. 64 р.*

13 *Исследование пути книги в аспекте времени в отделах комплектования литературы и каталогизации литературы ЦНБ НАН Беларуси: отчет о НИР. Руководитель Н. Ю. Березкина. Ответственные исполнители: А. П. Фурс, А. Ф. Кравцова, А. А. Авуль. Исполнители: А. В. Ловейкина et al. Минск, 1999. 20 р.*

14 *Алфавитный каталог ЦНБ НАН Беларуси: история создания, методические решения, перспективы развития. отчет о НИР. Руководитель А. А. Авуль. Ответственные исполнители: А. П. Киверова, А. А. Шилова, П. В. Гончарова. Исполнители: О. М. Дрозд et al. Минск, 2004. 84 р.*

me apibendrinta praktinė patirtis organizuojant bibliotekos abėcėlinį katalogą. Šis darbas – efektyvi priemonė dirbantiems su Baltarusijos NMA CMB abėcėliniu katalogu, duodanti AK struktūros ir jo paieškos galimybių aprašą. Darbas *Baltarusijos NMA CMB sisteminis katalogas: sudarymo istorija, metodiniai sprendimai, raidos perspektyvos* pradėtas 2005 m. ir tęsiamas toliau.

2001–2002 m. Baltarusijos NMA CMB atliko plataus masto mokslinį tyrimą *Elektroniniai resursai: kūrimo ir naudojimo problemos*¹⁵, kuriame pirmą kartą Baltarusijos Respublikoje išanalizuotos elektroninių informacinių resursų raidos tendencijos, bibliotekų vaidmuo besiformuojančioje informacinėje visuomenėje ir elektroninių resursų naudojimas bibliotekų informacinėje veikloje. Tyrime išnagrinėti pasaulinio kompiuterių tinklo interneto panaudojimo bibliotekų darbe klausimai, išanalizuotos problemos ir tendencijos naudoti elektroniniais informaciniais resursais stambiausiose mūsų šalies bibliotekose: Baltarusijos nacionalinėje bibliotekoje, Baltarusijos nacionalinės mokslų akademijos Centrinėje mokslinėje Jakubo Kolaso bibliotekoje, Baltarusijos valstybinio universiteto fundamentinėje bibliotekoje, Respublikinėje mokslinėje techninėje bibliotekoje, Baltarusijos žemės ūkio bibliotekoje ir kt. Pagrindinis dėmesys skirtas veiklai kuriant ir naudojant elektroninius katalogus, duomenų bazes (savo kilmės ir įgytųjų), interneto naudojimas aptarnaujant skaitytojus.

Pagal 2002 m. mokslo tiriamųjų darbų duomenis buvo išleista monografija *Elektroninių informacijos resursų kūrimas ir naudojimas Baltarusijos bibliotekose*¹⁶, kurioje analizuojamos teigiamos ir neigiamos elektroninių informacijos resursų naudojimo pusės Baltarusijos bibliotekose tuo laikotarpiu, kai buvo bandoma apibrėžti tolesnio resursų naudojimo ir kūrimo perspektyvas.

1997 m. atliktas mokslo tiriamasis darbas *Baltarusijos NMA CMB bibliotekininkų profesinio skaitymo tyrimas*¹⁷ leido optimizuoti bibliotekos kadrų politiką.

Antroji Baltarusijos NMA CMB mokslinio tiriamojo darbo kryptis, padedanti optimaliai formuoti veikiančių vartotojų informacinio aptarnavimo mechanizmą, yra *vartotojų poreikių tenkinimo optimizavimo tyrimas*.

Svarbiausia kokybiško mokslininkų veiklos visais mokslinių tyrimų etapais aprūpinimo informacija sąlyga yra operatyviai išaiškinti ir patenkinti jų informacinius poreikius. Baltarusijos NMA CMB – mokslinė tiriamoji įstaiga, kurioje nuolat vyksta informacinių resursų naudojimo, sudėties ir mokslinių bei specialistų poreikių raidos dėsnų tyrimai. Šioje kryptyje atlikti keli moksliniai tiriamieji darbai.

1994 m. naudojant anketinės apklausos duomenis atliktas mokslo tiriamasis darbas *Baltarusijos nacionalinės akademijos mokslinio tyrimo įstaigų bibliotekų skaitytojų poreikiai užsienio periodiniams leidiniams*¹⁸. Apklausos duomenys leido padaryti išvadą apie padidėjusį mokslininkų domėjimąsi užsienio periodiniais leidiniais. Pirmojoje XX a. paskutinio dešimtmečio pusėje vartotojai pirmenybę teikė

15 *Электронные ресурсы: проблемы создания и использования: отчет о НИР. Руководитель Н. Ю. Березкина. Ответственные исполнители: Л. А. Авгуль, Б. Б. Невский. Исполнители: Р. В. Ахремчик et al. № ГР 20012889. Минск, 2002. 180 р.*

16 *БЕРЕЗКИНА, Н. Ю.; АВГУЛЬ, Л. А.; ир НЕВСКИЙ, Б. Б. Создание и использование электронных информационных ресурсов в библиотеках Беларуси. монография. Минск: Красико-Принт, 2002. 143 р.*

17 *Изучение состава и использования документов, содержащих законодательную и нормативно-правовую информацию в СКФе отдела Справочно-Информационной работы: отчет о НИР. Руководитель Н. Ю. Березкина. Ответственные исполнители: С. М. Ситник, Л. А. Авгуль. Исполнители: С. В. Кочурова, Т. А. Демиденко, Н. С. Семко. Минск, 2001. 22 р.*

18 *Исследование потребностей читателей библиотек научно-исследовательских учреждений АНБ в зарубежных периодических изданиях: отчет [о НИР]. Руководитель Н. Ю. Березкина. Ответственный исполнитель Л. А. Авгуль. Минск, 1994. 28 р.*

tradicinėms informacijos priemonėms, bet vėliau ši tendencija patyrė didelių pokyčių.

1997 m. mokslo tiriamasis darbas *Baltarusijos NMA CMB aptarnavimo skyriaus tarpbibliotekinio abonemento sektoriaus darbo patirties tyrimas*¹⁹ siekė išanalizuoti, kaip tarpbibliotekinio abonemento sektorius tenkino vartotojų poreikius 1995–1996 m. Rezultatai patvirtino, kad TBA sektoriaus paslaugos praktiškai gali būti apmokomos. Skaitytojų poreikių analizė parodė, kad labiausiai pageidaujami buvo užsienio gamtos mokslų dokumentai.

1997 m. darbe *Veiksnių, darančių poveikį Baltarusijos NMA CMB lankomumui*²⁰ buvo išanalizuotos bibliotekos pastangos tenkinti vartotojų poreikius ir nustatyti pagrindiniai vartotojų pageidavimai, numatytos priemonės jų poreikiams pagerinti.

Mokslo tiriamajame darbe *Baltarusijos NMA CNB skaitytojų srautų intensyvumo tyrimas ir vartotojų kategorijų analizė*²¹, atliktame 1998 m., buvo pateikta bibliotekos vartotojų kategorijų analizė ir nustatytas šakinių skaityklų lankomumo intensyvumas.

2003–2004 m. Baltarusijos NMA CMB specialistai atliko mokslinį tiriamąjį darbą *Baltarusijos Respublikos mokslininkų ir specialistų aprūpinimas informacija gamtosaugos ir ekologijos srityje*²². Pagrindiniai tyrimo uždaviniai buvo tokie: informacijos produktų rinkos tyrimas ir analizė šioje srityje; Baltarusijos Respublikos bibliotekų ir informacinių centrų teikiamų vartotojams informacinių resursų analizė; šiuolaikinės būklės, problemų ir tendencijų analizė užtikrinant informaciją Baltarusijos Respublikos mokslininkams ir specialistams; parengti pasiūlymus, kaip aktualizuoti duomenų bazes; tobulinti informacijos teikimą moksliniams tyrimams ir kitoms veiklos kryptims ekologijos bei aplinkosaugos srityje ir panaudoti biologinius resursus kuriant informacinį centrą Baltarusijos nacionalinės akademijos Centrinėje mokslinėje bibliotekoje.

Ypatingas dėmesys skirtas klausimams, kaip aprūpinti mokslininkus ir specialistus tradicine ir elektronine informacija ekologijos ir gamtosaugos srityje, kuriomis disponuoja Baltarusijos bibliotekos, atskiros organizacijos ir įstaigos. Imtasi priemonių išaiškinti mokslininkų ir specialistų informacijos poreikius šioje srityje.

Darbas pradėtas remiantis pirminiais duomenimis apie gamtosaugos veiklos ir ekologijos informacinius resursus, sukauptus Baltarusijos Respublikos valstybinėse, mokslinėse tiriamosiose ir informacinėse įstaigose.

Pagal tyrimo apimtį buvo atliktas Baltarusijos mokslininkų ir specialistų anketavimas, turėjęs išryškinti informacijos poreikius ekologijos bei aplinkosaugos srityje ir galimybes naudotis informacija, taip pat nustatyti, koks skaitytojų poreikis naudotis Baltarusijos NMA CMB dokumentais apie ekologiją ir gamtosaugą.

Be to, Baltarusijos valstybinėse mokslinėse ir visuomeninėse organizacijose buvo anketuojami mokslininkai, tarp jų būta įstaigų vadovų, direktorių pavaduotojų, mokslinių sekretorių, padalinių vedėjų ir vyriausiųjų specialistų. Didžioji dalis respondentų nurodė esant būtina sukurti gamtosaugos ir ekologijos informacinį centrą mokslinėje bibliotekoje, o tai leido tiriamajame darbe pateikti kon-

19 *Исследование опыта работы сектора Межбиблиотечного абонемента отдела Обслуживания ЦНБ НАН Беларуси*: отчет о НИР. Руководитель Н. Ю. Березкина. Ответственные исполнители: Т. Ф. Бранн, Т. П. Бойко, А. А. Авгуль. Исполнители: С. М. Титович, Т. С. Бондарева. Минск, 1997. 13 р.

20 *Исследование факторов, влияющих на посещаемость ЦНБ НАН Беларуси*: отчет о НИР. Руководитель Н. Ю. Березкина. Ответственные исполнители: Т. Ф. Бранн, А. А. Авгуль. Исполнители: Г. В. Жукова *et al.* Минск, 1997. 19 р.

21 *Исследование интенсивности читательских потоков и анализ категорий пользователей ЦНБ НАН Беларуси*: отчет о НИР. Руководитель Н. Ю. Березкина. Ответственные исполнители: Т. Ф. Бранн, А. А. Авгуль. Исполнители: В. Д. Шиптова *et al.* Минск, 1998. 18 р.

22 *Информационное обеспечение ученых и специалистов Республики Беларусь в области природоохранной деятельности и экологический анализ и пути совершенствования*: отчет о НИР. Руководитель А. А. Авгуль. Ответственные исполнители: О. М. Масловский, Б. Б. Невский. Исполнители: И. В. Гончарова *et al.* № ГР 2003351. Минск, 2004. 238 р.

krečių pasiūlymų. Čia suformuluotas teiginys dėl ekologijos informacinio centro veiklos ir nubrėžti svarbiausi veiklos, funkcijų bei struktūros uždaviniai. To pasekmė – Baltarusijos NMA CMB 2002 m. atidarytas Ekologijos informacijos centras „Eko-Info“.

Trečioji Bibliotekos mokslinio tiriamojo darbo kryptis, turinti didelės kultūrinės ir istorinės reikšmės visai respublikai – *Baltarusijos NMA CMB Retų knygų ir rankraščių skyriaus rankraščių ir spaudinių dokumentų tyrimas*.

2005 m. Baltarusijos NMA CMB pradėtas mokslo tiriamasis darbas „Nesvyžiaus Radvilų ordinacijos biblioteka Baltarusijos NMA CMB fonduose: sudėties tyrimas ir mokslinis dokumentų aprašas“. Jo tikslas – sukurti Baltarusijos nacionalinės mokslų akademijos Centrinės mokslinės Jakubo Kolaso bibliotekos fonduose esančių XV–XX a. 4-ojo dešimtmečio leidinių ir konvolutų iš Nesvyžiaus kunigaikščių Radvilų ordinacijos bibliotekos kolekcijos spausdintą katalogą ir mokslinį duomenų bazių aprašą.

Pagrindiniai darbo uždaviniai: sudaryti bibliografiją ir istoriografiją pagal tyrimo temą; mokliškai aprašyti XV–XVII a. leidinius ir konvolutus iš Nesvyžiaus Radvilų ordinacijos bibliotekos, saugomus Baltarusijos NMA CMB fonduose ir sudaryti spausdintą katalogą ir duomenų bazę „Nesvyžiaus Radvilų ordinacijos XV–XVII amžių biblioteka Baltarusijos NMA CMB fonduose“; mokliškai aprašyti Nesvyžiaus Radvilų ordinacijos bibliotekos XVIII a.–XX a. 4-ojo dešimtmečio dokumentus, kurie saugomi Baltarusijos NMA CMB fonduose, o vėliau sudaryti spausdintą katalogą ir duomenų bazę „Nesvyžiaus Radvilų ordinacijos XVIII a.–XX a. 4-ojo dešimtmečio biblioteka Baltarusijos NMA CMB fonduose“.

Mokslinis tiriamasis darbas „XVII a. pab.–XX a. pradžios totorių (Baltarusijos musulmonų) rankraščiai: rankraščių iš Baltarusijos knygų rinkinių mokslinis aprašas ir kodikologinė analizė“ leidžia kurti tokio tipo duomenų bazę su moksliniu rankraščių kolekcijų aprašu ir parengti suvestinį totorių (Baltarusijos musulmonų) XVII a. pab.–XX a. pr. rankraščių katalogą.

Pagrindiniai darbo uždaviniai:

surinkti duomenis apie Baltarusijos valstybiniuose, visuomeniniuose ir privačiuose rinkiniuose esančius totorių (Baltarusijos musulmonų) rankraščius;

mokliškai aprašyti totorių (Baltarusijos musulmonų) rankraščių kolekcijas, saugomas Baltarusijos NMA CMB, Baltarusijos nacionalinėje bibliotekoje, Gardino valstybiniame istorijos-archeologijos muziejuje ir kituose rinkiniuose; datuoti, lokalizuoti ir nustatyti dokumentų visumos ir atskirų juose esančių tekstų kalbinę bei žanrinę priklausomybę. Darbams pradinių duomenų teiks Baltarusijos kolekcijų totorių (Baltarusijos musulmonų) XVII a. pab.–XX a. pr. rankraščiai.

Laukiamas šio mokslo tiriamojo darbo rezultatas bus tokios duomenų bazės sukūrimas, taip pat suvestinio totorių (Baltarusijos musulmonų) XVII a. pab.–XX a. pr. rankraščių katalogo sudarymas.

Išsamus mokslo tiriamųjų darbų rezultatų įvertinimas leidžia jais pasinaudoti praktiniame darbe, pritaikyti juos kaip tam tikrus sprendimus metodiniuose dokumentuose, reglamentuojančiuose bibliotekos veiklą (per 150 metodinių dokumentų apie darbo technologijas).

Baltarusijos NMA CMB mokslinių tyrimų rezultatai plačiai panaudoti moksliniuose darbuose. Bibliotekos darbuotojai išleido penkias monografijas, 29 mokslinių darbų rinkinius, kuriuose nagrinėjami knygotyros, knygos istorijos, bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai, publikavo 564 mokslinius straipsnius.

Vertė Povilas Saudargas

Written Culture Heritage Research and Other Work Directions in the Jakub Kolas Central Science Library of the Academy of Sciences of Belarus

SUMMARY

Scientific research is one of the most important work directions of the Jakub Kolas Central Science Library of the Academy of Sciences of Belarus. The library, as a scientific research institution, belongs to the Academy of Sciences of Belarus. The library is involved into a broad range of scientific work in the fields of library science, bibliography and book history, the research of new information technologies and their application in the library practice. The main topics of research are as follows: 1) study of the principles of development and use of information resources; 2) optimization of fulfillment of user needs; 3) research of the manuscripts and publications kept in the Rare Books and Manuscripts Department of the library. The staff of the library have published 5 monographs, 29 collected scientific works and 564 articles in the fields of book science, book history, library science and bibliography.